

Grand vision Bas Jacobs

De Groene Amsterdammer, 133, (1), 9 januari.

Bij zijn aantreden wekte Ronald Plasterk hoge verwachtingen. Een wetenschappelijk toonaangevende bioloog werd minister van hoger onderwijs. Maar zonder enige ambitie kan Plasterk de verwachtingen niet waarmaken.

Natuurlijk doet Plasterk zinnige dingen. Tot grote ergernis van de universiteiten verslepte hij – terecht – geld van de universiteit naar de NWO. Om de hogere lerarensalarissen te betalen, stijgen de collegegelden in tien jaar tijd met 200 euro. Daarnaast worden wat miljoenen beschikbaar gesteld voor opleidingen aan excellente studenten. Een paar opleidingen aan sommige *university colleges* krijgen de mogelijkheid om te selecteren en de collegegelden een beetje te verhogen. En Plasterk wil dat studenten een intake-gesprek voeren om zo de grootschalige uitval te beperken. Een ‘harde knip’ tussen bachelor- en masterfase moet het keuzebewustzijn van studenten ook vergroten. Toch illustreert deze opsomming treffend dat het gevoerde beleid marginaal is.

Structurele hervormingen in het hoger onderwijs zijn urgent. De inkomensverschillen tussen hoog- en laagopgeleiden nemen de afgelopen 15 jaar toe: de financiële rendementen op onderwijsinvesteringen zijn daarom bijna verdubbeld. Het is economische noodzaak dat er meer in het hoger onderwijs wordt geïnvesteerd. Alleen, dat gebeurt niet. De overheid weigert met publiek geld over de brug te komen. En opportunistische politici blokkeren hogere private bijdragen. Politieke onwil en opportunisme veroorzaken niet alleen economische schade, maar zorgen bovendien voor een groeiende inkomenskloof tussen hoog- en laaggeschoolden.

Tegelijkertijd komt Nederland niet voor in de wereldranglijsten met de beste hoger onderwijsinstellingen. De Nederlandse universiteiten en hogescholen vormen een bizar inefficiënt kartel. Met name in het hbo is de tucht van de markt afwezig vanwege gebrekkige concurrentie uit het buitenland bij de werving van studenten, docenten en onderzoekers. Volgens de Onderwijsraad zijn tussen 1980 en 2000 de directe uitgaven aan het onderwijs voor hbo met 30% en wo met 40% per student *afgenomen*, terwijl de overheadkosten in het hbo *verdubbelden* en die in het wo met een derde toenamen. Daar bovenop komt de eenheidsworst in het opleidingsaanbod, veroorzaakt door afwezigheid van concurrentie, de uniforme bekostigingssystematiek en de vaste collegegelden.

Aangezien de verschillen tussen instellingen klein zijn, blijven studenten in grote getale bij hun ouders wonen en studeren aan de universiteit om de hoek. Uitvalpercentages zijn met 25-30 procent

schrikbarend. De beste Nederlandse studenten staan slechts in de middenmoot van de intellectuele wereldranglijsten: teveel intellectuele koppen die boven het maaiveld uitsteken worden afgehaakt.

Iedere Haagse beleidsnotitie spreekt over het belang van ‘de kenniseconomie’, ‘innovatiekracht’ en ‘excellentie’. Maar Plasterk schiet structurele hervormingen keer op keer af, breed gesteund door de Tweede Kamer, die vrijwel alle hoger onderwijsvormingen bijna nihilistisch saboteert. Er komen geen substantieel hogere private bijdragen, noch selectie aan de poort. Collegegelden worden niet gedifferentieerd. En private aanbieders komen niet in aanmerking voor publieke bekostiging waardoor publieke instellingen hun monopoliepositie kunnen beschermen.

De private investeringen in het hoger onderwijs moeten toenemen om een hogere onderwijskwaliteit en excellentie mogelijk te maken. Studenten kunnen makkelijk meer betalen via een sociaal leenstelsel, dat de toegang tot het hoger onderwijs perfect kan borgen. Collegegelddifferentiatie en selectie moeten een eind maken aan de eenheidsworst, waardoor excellente studenten ook daadwerkelijk kunnen excelleren en niet hoeven te vertrekken naar het buitenland. Opleidingen als economie, recht of psychologie kunnen zich prima zelf bedruipen met kostendekkende collegegelden. Publiek geld moet worden ingezet om die opleidingen te financieren die evidente maatschappelijke meerwaarde *boven* de private waarde hebben, zoals zuivere wiskunde, geschiedenis of het conservatorium.

Hogere investeringen alleen leiden echter niet tot hoogwaardiger onderwijs, zolang de overheid het kartel van hoger onderwijsinstellingen toleereert. Exorbitante salarissen van bestuurders zijn symptomatisch voor het ontbreken van de tucht van de markt of de dwang van de overheid. Concurrentie, vrije toetreding en een open bestel dwingen instellingen om meer waar te leveren. Maar als dat niet werkt, of politiek onhaalbaar is, dan *moet* de overheid noodgedwongen de regie nemen, via wet- en regelgeving en aansturing via de bekostigingssystematiek.

De OESO publiceerde in december het rapport *Tertiary Education for the Knowledge Society*. Volgens de OESO moet de hoogste beleidsprioriteit zijn: ‘Establishing a grand vision for tertiary education’. Inderdaad. Ondanks alle gebrul over het belang van de kenniseconomie komt daarvan bar weinig terecht. Het ontbreken van Plasterk’s ‘grand vision’ op het hoger onderwijs zal niet alleen velen bitter teleurstellen, maar – erger – voor nog eens vier jaar stilstand in het hoger onderwijs zorgen.